

Функціонування ринку картоплі в Україні

С. І. Мельник, А. Л. Ковчі*, Ю. Л. Стефківська, О. О. Кравчук, Т. В. Горицька

Український інститут експертизи сортів рослин, вул. Генерала Родимцева, 15, м. Київ, 03041, Україна,
*e-mail: kovchi.attila@i.ua

Мета. Дослідити ринок картоплі України на сучасному етапі розвитку і визначити майбутні перспективи його функціонування. **Результати.** Визначено особливості українського ринку картоплі. Виробництво практично повністю здійснюється приватними господарствами, забезпечуючи потреби внутрішнього ринку. Виділено основні регіони з найбільшим валовим збором та врожайністю картоплі. Україна належить до найбільших країн-виробників картоплі у світі. Сьогодні наша країна не є ключовим постачальником чи імпортером цієї культури через низьку експортну орієнтацію галузі, її технологічну відсталість, обмеженість товарного асортименту та наявність великої кількості дрібних виробників. Україна експортує картоплю переважно до країн СНД, найбільші обсяги її імпорту здійснюються з Європейського Союзу. Зараз на ринку працюють лише декілька великих компаній-виробників, яких можна віднести до промислових. Більшість сортів картоплі, використання яких офіційно дозволено в Україні, класифікують як столові й рекомендують для вирощування в зонах Лісостепу й Полісся. Серед досягнень галузі – розвиток популярного й перспективного напрямку – вирощування органічної картоплі, площі під якою в нашій країні є одними з найбільших у світі. **Висновки.** Вирощену в Україні картоплю використовують для потреб споживання населенням, годівлі тварин, переробки та садіння, обсяги її мають відносну стабільність. Великотоварне промислове виробництво картоплі не набуло поширення через низькі ціни реалізації та високу трудомісткість процесу вирощування. В найближчі декілька років, враховуючи сучасні тенденції, буде збережено нинішні обсяги виробництва картоплі та сильну обмеженість внутрішнього ринку для зовнішньоекономічних операцій. Перспективою для вітчизняних промислових виробників для поліпшення їхніх позицій в Україні та за кордоном має стати зміщення акценту в товарному асортименті – від сировини до переробленої харчової продукції.

Ключові слова: картопля, ринок, експорт, імпорт, сорти, перспективи.

Вступ

Завдяки вигідному географічному положенню і сприятливим кліматичним умовам наша держава має хороші перспективи для виробництва та експорту значних обсягів сільськогосподарської продукції. За останні роки саме поставки на зовнішні ринки агропродовольчої продукції вітчизняного виробництва були визначальними у структурі загального експорту. Крім традиційно експортоорієнтованих галузей (виробництво зернових, олійних культур, соняшникової олії та деяких видів продукції переробної промисло-

вості), в Україні є ряд інших напрямів агро-виробництва, які успішно забезпечують потреби внутрішнього ринку, однак не відіграють значної ролі в зовнішній торгівлі.

Одна з таких галузей – виробництво картоплі, яке характеризується не лише стабільно достатніми врожайностями, а й властивими лише йому особливостями функціонування. Традиційно концентруючись у приватних господарствах, виробництво картоплі промисловими підприємствами є незначним, що лише підкреслює сучасну специфіку галузі.

Питанням дослідження особливостей вітчизняного агропродовольчого ринку та окремих його галузей приділено значну увагу в публікаціях таких учених, як Ю. О. Лупенко, П. Т. Саблук, С. М. Кваша та інші.

Мета досліджень – вивчити сучасний стан української галузі картоплярства, її значення, проблеми та перспективи, узагальнити оцінку світового ринку картоплі в контексті динаміки виробництва й торгівлі.

Serhii Melnyk

<http://orcid.org/0000-0002-5514-5819>

Attila Kovchi

<http://orcid.org/0000-0003-4369-974X>

Yuliia Stefkivska

<http://orcid.org/0000-0002-5488-6228>

Oksana Kravchuk

<http://orcid.org/0000-0003-4006-8186>

Матеріали та методика досліджень

Під час підготовки публікації використано дані Державної служби статистики за 2012–2016 рр. щодо виробництва, експорту та імпорту картоплі Україною, а також дані Продовольчої і сільськогосподарської організації ООН (ФАО) та Міжнародного торгового центру для узагальнення аналогічної інформації в масштабах світового ринку. Для характеристики тенденцій на ринку використано аналітичні публікації в мережі Інтернет.

Результати досліджень

Останніми роками врожай картоплі в Україні перевищує 20 млн т (рис. 1). Якщо простежити весь період з початку незалежності, виробництво цієї культури виросло більш ніж на третину [1]. Це не дивно, адже картопля є традиційною культурою для вітчизняного сільського господарства, яка має значний попит завдяки своїм смаковим якостям і високій споживчій цінності.

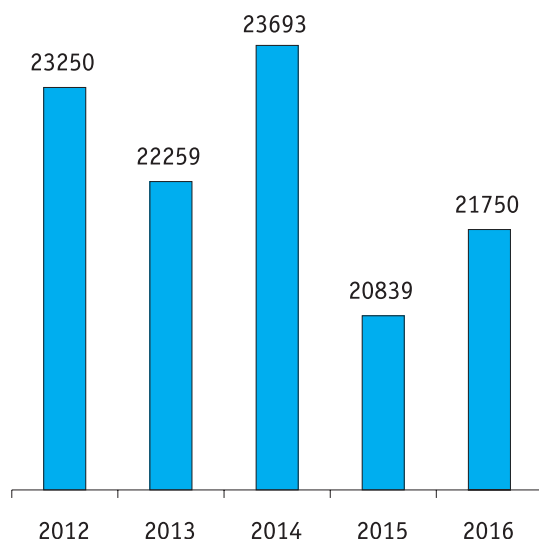

Рис. 1. Динаміка виробництва картоплі в Україні, тис. т [1]

Наведені дані враховують обсяги виробництва в усіх категоріях господарств, причому визначальним є виробництво населенням, оскільки воно у 2016 році досягло 21,3 млн т (98%), а сільськогосподарські підприємства зібрали менше ніж 0,5 млн т, займаючи в структурі виробництва лише 2% [1]. На одну особу виробляють близько 500 кг картоплі. Загальна площа під картоплею в Україні у 2016 р. перевищила 1,3 млн га. Середня врожайність картоплі становила майже 16,6 т/га, при цьому найвищим цей показник був у Хмельницькій (20,1 т/га), Полтавській (19,7), Житомирській (18,9), Сумській (18,5) та Київ-

ській (18,0 т/га) областях. Регіональна структура виробництва загалом включає в себе всі області, хоч найбільші врожаї фіксують у Вінницькій, Київській, Львівській, Хмельницькій, Житомирській, Рівненській та Чернігівській областях. Сумарно у 2016 р. вони зібрали майже половину всієї картоплі в Україні.

Обсяги зовнішньої торгівлі картоплею є зовсім незначними (рис. 2), вони практично не впливають на український ринок [1]. Найнижчу експортну ціну зафіксовано в 2012 р. – 156 дол./т, найвищу – в 2016 р. (262 дол./т), і хоч за аналізований період вона не була стабільною, але поступово зростала. Імпортна ціна мала виражену тенденцію до зниження – з 938 дол./т у 2012 р. до 394 дол./т у 2016 р.

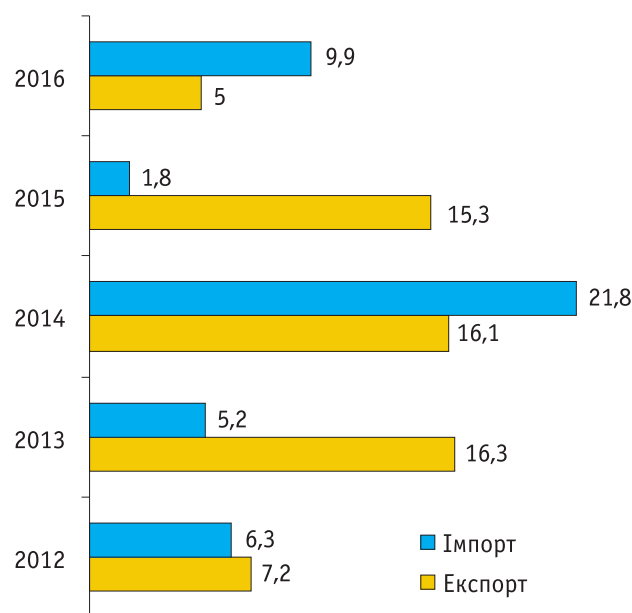

Рис. 2. Обсяги зовнішньої торгівлі України картоплею, тис. т [1]

Основним зовнішнім ринком збуту української картоплі є країни СНД. У 2016 р. найбільші обсяги було експортовано до Білорусі (4463 т), Грузії (298) та Молдови (104 т), що в підсумку становило понад 95% у загальному експорті. Україна закуповувала картоплю переважно в європейських країнах, зокрема у 2016 р. основні поставки до нас здійснили Франція (4158 т), Німеччина (1590), Нідерланди (1404), Данія (1340), Білорусь (870), Ізраїль (207) та Єгипет (136 т) [1].

Статистика балансу картоплі свідчить (табл. 1), що безпосередньо на харчові потреби (включаючи перероблену продукцію в перерахунок на свіжу) в Україні щороку використовують близько 6 млн т, на корм тваринам витрачають у межах 7 млн т, решту спрямовують на садіння та переробку на нехарчові потреби (крохмаль) [1]. Таким чином, споживання

Баланс картоплі в Україні, тис. т [1]

Показники	Роки				
	2011	2012	2013	2014	2015
Виробництво	24248	23250	22259	23693	20839
Загальне використання	22057	23643	22923	22522	21793
Витрати на корм	6906	7434	7377	6970	6538
Витрати на садіння	5377	5873	5660	5600	5416
Переробка і втрати	3393	3935	3709	3824	3799
Фонд споживання	6368	6394	6161	6061	5892

картоплі однією особою на рік становить 135–140 кг. Вона залишається одним з ключових продуктів для достатньої поживної цінності раціону українців. Україна забезпечує загальні потреби внутрішнього ринку в картоплі на 95%, що є дуже високим показником.

За даними ФАО, за 2000–2014 рр. виробництво картоплі у світі зросло з 328 до 382 млн т [2]. Світовий ринок картоплі характеризується наявністю багатьох країн-виробників, причому до числа найбільших належить і Україна. Крім нас, лише чотири країни щорічно виробляють понад 20 млн т цієї сільськогосподарської культури – Китай, Індія, Росія та Сполучені Штати Америки. Однак серед постачальників на світовому ринку традиційно домінують зовсім інші країни – Франція, Німеччина та Нідерланди (кожна країна за рік експортує понад 1,5 млн т картоплі), а також Бельгія, Канада, США та Єгипет, експорт яких становить менше ніж 1 млн т [3]. До речі, основні закупівлі картоплі за декількома винятками теж здійснюють названі країни. Китай, Індія та Росія практично всю вироблену картоплю використовують на внутрішнє споживання.

Місце України як учасника на світовому ринку картоплі нині є дуже незначним. Вона виділяється лише обсягами виробництва, однак експортно-імпорتنі операції вітчизняних суб'єктів господарювання не відіграють помітної ролі в масштабах світового ринку. Більше того, в найближчій перспективі не доводиться чекати кардинальних змін. Причинами цього є особливості функціонування українського ринку картоплі, які безпосередньо впливають на її низьку конкурентоспроможність [4]. Приватні господарства, які мають вирішальний вплив на формування загальної пропозиції картоплі на внутрішньому ринку, характеризуються невеликими обсягами виробництва, розрізненістю сортового складу та неоднаковими показниками якості вирощеної продукції. Тому зараз вони поодиночі чи навіть разом не здатні забезпечити великі однорідні партії для продажу на зовнішніх ринках. За великим рахунком, вітчизняне картоп-

лярство характеризується технологічною відсталістю, а відсутність сучасних можливостей для збирання, зберігання, переробки та транспортування виробленої продукції значно збільшує її собівартість. З урахуванням традиційно низьких цін реалізації, дуже часто виробництво картоплі виявляється малорентабельним або навіть збитковим.

Під час виходу на зарубіжні ринки одним з перших питань, які виникають, є узгодження фітосанітарних норм між країнами для взаємної торгівлі рослинницькою продукцією. На цей час Україна має такі договори далеко не з усіма країнами. Отримання європейськими фермерами дотацій ще більше здешевлює виробництво, посилюючи і без того їхні лідируючі позиції на світовому ринку та підвищуючи вхідні бар'єри для нових гравців. Нарешті, вітчизняні підприємства практично не застосовують маркетингові інструменти, які мали б правильно позиціонувати і стимулювати просування української картоплі на зовнішніх ринках.

При цьому досить добре розвинено органічне вирощування картоплі. На кінець 2015 року під органічною картоплею в Україні було зайнято 1200 га. За цим показником Україна входить до десятки провідних країн світу. З 2011 по 2015 рр. площі під органічною картоплею в нашій країні вирости втричі [5].

Незважаючи на такий стан речей у галузі, здійснюється й промислове виробництво картоплі спеціалізованими підприємствами. В цьому разі її вирощують на великих площах порівняно з приватними господарствами, з ширшим застосуванням технологій та використанням різних технічних засобів [6]. Це переважно фермерські господарства, які вирощують картоплю на площі 100–200 га. Крім них, в Україні цьому напряму приділяють увагу великі холдинги, диверсифікуючи власне виробництво. Так, найбільші площі під картоплею мають агрохолдинг «Мрія» (2000 га), компанія «Агро ЛВ Лімітед» (1000 га), АТК (920 га) та «Імпак» (800 га). Ці підприємства мають можливості для дотримання усіх технологічних вимог до виробниц-

тва картоплі, зокрема використовуючи картоплесховища, адже ця культура дуже вимоглива до температурного режиму під час зберігання [7].

Ще одним важливим аспектом функціонування галузі є сортове різноманіття культивованої картоплі. Варто зазначити, що вирощувати можна тільки сорти, використання яких офіційно дозволено. Точної інформації про фактичну наявність тих чи інших сортів у галузевих суб'єктів господарювання немає, однак є Державний реєстр сортів рослин, придатних для поширення в Україні [8]. Актуальний станом на квітень 2017 р., реєстр містить інформацію про 160 сортів картоплі, для переважної більшості яких рекомендованими зонами вирощування є Лісостеп і Полісся, решту сортів можна культивувати в степовій зоні України. Практично всі сорти за напрямом використання належать до столових, хоч трапляються й універсальні, призначені для переробки та технічних потреб.

Враховуючи сучасний стан і особливості функціонування українського ринку картоплі, найближчими роками на ньому не очікується істотних змін. Нинішні обсяги виробництва є достатніми для забезпечення потреб споживання, переробки, годівлі тварин та садіння насінневого матеріалу. Не відбудеться значних змін у структурі виробництва, де домінуюча роль залишиться за приватними господарствами. Складно буде нарощувати обсяги експорту картоплі, оскільки багато питань у цій сфері потребують часу для їх розв'язання (дослідження кон'юнктури світового ринку та ситуації в деяких географічних регіонах і країнах, узгодження фітосанітарних норм, впровадження у виробництво міжнародних стандартів та систем безпеки і якості та ін.).

Очевидно, що реальний поштовх для розвитку картоплярства можуть дати галузеві підприємства, які володіють достатніми виробничими і матеріальними ресурсами і посправжньому зацікавлені в завоюванні нових ринків. Ще одним перспективним шляхом для галузі може стати кооперація дрібних і середніх виробників, які самостійно не здатні розв'язати актуальні проблеми, однак внаслідок набутого синергічного ефекту їхній спільний потенціал значно зросте. Виробникам було б доречно звернути увагу на диверсифікацію товарного асортименту через активніше застосування технологій для переробки, пропонуючи більше продукції з високою доданою вартістю (картопляні чіпси, заморожена картопля, напівфабрикати).

Висновки

В Україні ринок картоплі має важливе значення, адже забезпечує населення одним з найпопулярніших харчових продуктів. Його самодостатність та незалежність від світового ринку зумовлює формування товарної пропозиції та цін вітчизняними виробниками. На сучасному етапі ринок сформовано з прогнозованими обсягами пропозиції та попиту. Виробництво майже повністю здійснюється приватними господарствами, частка спеціалізованих підприємств перебуває в межах статистичної похибки. Для галузі картоплярства характерними є системні проблеми, що заважають Україні бути повноцінним гравцем на світовому ринку, зокрема серйозна технологічна відсталість, відсутність кооперації та міжнародних стандартів у виробництві. В короткостроковій перспективі вітчизняний ринок картоплі не очікує на структурні зміни. Першим кроком для розвитку галузі мало б стати розширення товарного асортименту виробництва продукції, що включає будь-яку переробку картоплі. У дослідженнях цієї тематики варто в подальшому сфокусуватись на визначенні стратегічних завдань галузі, конкретизації її основних потреб та наявних можливостей. Такий підхід сприятиме глибшому аналізу українського ринку картоплі та здійсненню комплексних прогнозів його розвитку.

Використана література

1. Статистичний збірник «Рослинництво України» за 2016 рік. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
2. Виробництво картоплі в країнах світу. URL: <http://www.fao.org/faostat/en/#data/QC>
3. International trade statistics 2001–2017. URL: <http://www.intracen.org/itc/market-info-tools/trade-statistics>
4. Украинский картофель в ближайшее время не конкурентен на европейском рынке. URL: <https://agroxy.com/press-relizy-kompanii/ukrainskii-kartofel-v-blizhaishee-vremja.html>
5. Площі під органічною картоплею в країнах світу. URL: <http://www.organic-world.net/statistics/statistics-data-tables/ow-statistics-data-crops.html>
6. ТОП-3 крупнейших производителя картофеля в Украине. URL: <https://www.agronews.org/blog/top-3-kрупnejshikh-proizvoditelya-kartofelya-v-ukraine>
7. Картопляний бізнес агрохолдингу «Мрія». URL: <http://mriya.ua>
8. Державний реєстр сортів рослин, придатних для поширення в Україні у 2017 році. URL: <http://www.minagro.gov.ua/uk/ministry?nid=21767>

References

1. *Statystychnyi zbirnyk «Roslynyntstvo Ukrainy» za 2016 rik* [Crop production in Ukraine, 2016]. (2017). Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua>. [in Ukrainian]
2. *Vyrobnyctvo kartopli v krainakh sviutu* [Potato production in the world]. (2017). Retrieved from <http://www.fao.org/faostat/en/#data/QC> [in Ukrainian]
3. *International trade statistics 2001–2017*. (2017). Retrieved from <http://www.intracen.org/itc/market-info-tools/trade-statistics>

4. *Ukrainskiy kartofel v blizhayshee vremya ne konkurenten na evropeyskom rynke* [Ukrainian potato in the nearest future is not competitive in the European market]. (2017). Retrieved from <https://agroxy.com/press-relizy-kompanii/ukrainskii-kartofel-v-blizhaishee-vremja.html> [in Russian]
5. *Ploshchi pid orhanichnoiu kartopleiu v krainakh svitu* [Area under organic potatoes in the world]. (2017). Retrieved from <http://www.organic-world.net/statistics/statistics-data-tables/ow-statistics-data-crops.html> [in Ukrainian]
6. *TOP-3 krupneyshikh proizvoditelya kartofelya v Ukraine* [TOP-3 of the largest producers of potatoes in Ukraine]. (2017). Retrieved from <https://www.agronews.org/blog/top-3-krupneyshikh-proizvoditelya-kartofelya-v-ukraine> [in Russian]
7. *Kartoplianyi biznes ahrokholdynhu «Mriia»* [Potato business of «Mriya» agricultural holding]. (2017). Retrieved from <http://mriya.ua> [in Ukrainian]
8. *Derzhavnyi reiestr sortiv roslyn, prydatnykh dlia poshyrennia v Ukraini u 2016 rotsi* [State register of plant varieties suitable for dissemination in Ukraine in 2017]. (2017). Retrieved from <http://www.minagro.gov.ua/uk/ministry?nid=21767> [in Ukrainian]

УДК 338.43 (477)

Мельник С. И., Ковчи А. Л.*, Стефковская Ю. Л., Кравчук О. А., Горицкая Т. В. Функционирование рынка картофеля в Украине // Сортовивчення та охорона прав на сорти рослин. 2017. Т. 13, № 2. С. 206–210. <http://dx.doi.org/10.21498/2518-1017.13.2.2017.105419>

*Український інститут експертизи сортів рослин, ул. Генерала Родимцева, 15, г. Київ, 03041, Україна, *e-mail: kovchi.attila@i.ua*

Цель. Исследовать рынок картофеля Украины на современном этапе развития и определить будущие перспективы его функционирования. **Результаты.** Определены особенности украинского рынка картофеля. Производство практически полностью осуществляется частными хозяйствами, обеспечивая потребности внутреннего рынка. Выделены основные регионы с наибольшим валовым сбором и урожайностью картофеля. Украина находится в числе крупнейших стран-производителей картофеля в мире. Сегодня наша страна не является ключевым поставщиком или импортером этой культуры из-за низкой экспортной ориентации отрасли, ее технологической отсталости, ограниченности товарного ассортимента и наличия большого количества мелких производителей. Мы экспортируем картофель преимущественно в страны СНГ, наибольшие объемы импорта осуществляются из Европейского Союза. Сейчас на рынке работают лишь несколько крупных компаний-производителей, которых можно отнести к промышленным. Большинство сортов картофеля, использование которых официально разрешено в Украине, классифицируются как столовые и рекомендуются

для выращивания в зонах Лесостепи и Полесья. Среди достижений отрасли – развитие популярного и перспективного направления – выращивание органического картофеля, площади под которым в нашей стране являются одними из крупнейших в мире. **Выводы.** Выращенный в Украине картофель используется для потребления населением, переработки и посадки, как корм животным, объемы его имеют относительную стабильность. Крупнотоварное промышленное производство картофеля не осуществляется из-за низких цен реализации и высокой трудоемкости процесса выращивания. В ближайшие несколько лет, учитывая современные тенденции, сохранятся существующие объемы производства картофеля и сильная ограниченность внутреннего рынка для внешнеэкономических операций. Перспективной для отечественных промышленных производителей с целью улучшения их позиций в Украине и за рубежом должно стать смещение акцента в товарном ассортименте – от сырья к переработанной пищевой продукции.

Ключевые слова: картофель, рынок, экспорт, импорт, сорта, перспективы.

UDC 338.43 (477)

Melnyk, S. I., Kovchi, A. L.*, Stefkivska, Y. L., Kravchuk, O. O. & Horytska T. V. (2017). Potato market in Ukraine. *Plant Varieties Studying and Protection*, 13(2), 206–210. <http://dx.doi.org/10.21498/2518-1017.13.2.2017.105419>

*Ukrainian Institute for Plant Variety Examination, 15 Henerala Rodymtseva Str., Kyiv, 03041, Ukraine, *e-mail: kovchi.attila@i.ua*

Purpose. To study Ukrainian potato market at the current stage of the development and determine its future prospects. **Results.** The features of Ukrainian potato market were determined. Production is almost fully provided by private households, meeting the needs of the domestic market. Main regions with the highest gross output and production of potatoes were defined. Ukraine is one of the major potato producing countries in the world. Today our country is not a key supplier or importer of this product because of the low export orientation of the industry, its technological backwardness, limited product range and the large number of small producers. Ukraine exports potato mainly to CIS countries, the highest share of potato import comes from the European Union. Now there are only a few large manufacturing companies in the market, which can be classified as industrial. Most potato varieties, officially permitted for dissemination in Ukraine, are classified as table ones

and recommended for cultivation in the Forest-Steppe and Polissia zones. Achievements of the industry include the development of such very popular and promising trend as organic potato growing, which area in our country is one of the largest in the world. **Conclusions.** Potato produced in Ukraine is used for human consumption, animal feeding, planting and processing, its volumes are relatively stable. Large-scale industrial production of potato is not widely practiced because of low wholesale prices and high labor intensity of the cultivation process. During next few years, in view of current trends, production of potato and severe limitations of the domestic market for foreign operations will remain unchanged. A shift in emphasis in the product range – from fresh potato to processed food products should be a prospect for domestic industrial producers to improve their position in Ukraine and abroad.

Keywords: potatoes, market, export, import, varieties, prospects.

Надійшла / Received 20.04.2017

Погоджено до друку / Accepted 12.06.2017